

Didaktické mapování socialistické paměti*

Bohumil Melichar – Čeněk Pýcha

DIDACTIC MAPPING OF SOCIALIST MEMORY

The text focuses on the possibilities offered by a spatial perspective for the study, teaching, and sharing of experiences with state socialism. The authors offer an insight into the concept developed during the creation of an interactive map. The map aims to visualize the Communist Party's attempt to interpret Czechoslovak history in the public environment. The relics of its cultural policy in the current public sphere present opportunities for the use of the map in education.

KEYWORDS:

map; environment; socialist dictatorship; memory politics; tradition; education; geographic information system

Ve veřejném prostoru českých měst a v české krajině obecně ční pomníky odkazující k polozapomenutým hrdinům, jejichž adorace byla součástí oficiální politiky paměti v době socialistické diktatury. Doba, kdy byly aktuální a lidé se účastnili vzpomínkových akcí kolem nich konaných, z perspektivy dnešní společnosti již dávno minula. Nicméně stále jde o historické prameny a artefakty odkazující k zaniklému světu socialismu. Přetrvaly, byť v torzovitém stavu, v rozmanitých podobách, protože nejde jen o sochy z bronzu či kamene, ale také o zbytky zaniklých muzeí či místní návyky, které nikdo nezměnil. Jejich mapování ve smyslu lokalizace a popisu však nestačí k tomu, aby byl plně využit jejich potenciál stát se místem, kde se setkáváme s minulostí. Pokud však budeme vnímat mapování jiným způsobem, jako praktiku odkrývající nejen místo, kde opuštěný artefakt stojí, ale také jeho dobovou společenskou funkci či intence tvůrců, lze se před pozůstatkem socialistického experimentu ptát dějin na vrstevnatější otázky. A to nejen z pozice profesionálního badatele, ale i z pozice učitele, žáka či zájemce o minulost. Nástrojem pro zprostředkování vnitřní logiky politiky paměti socialismu, tedy dobové snahy historiků a propagandistů spjatých s KSČ o definici toho, na co a jak se má vzpomínat, nám bude interaktivní digitální mapa využívající současné možnosti informačních technologií. Předkládaný text je vzhledem do konceptualizace, kterou autoři vytvořili pro projekt Muzeum dělnického hnutí v 21. století.¹ Jednotlivé části studie ohledávají možnosti propojení perspektivy prostoru (mapy) s výzkumem ideologického světa státního socialismu a aktuálních výzev v oblasti historického vzdělávání.

* Text vznikl jako výstup projektu *Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Prezentace práce s muzejní sbírkou doby státního socialismu a způsoby užití jejího materiálu k potřebám odborné a široké veřejnosti* (DG18PO2OVVO45) podpořeného v rámci programu NAKI II Ministerstvem kultury ČR.

1 Dílčí výstupy projektu jsou dostupné na webu *Muzeum dělnického hnutí v 21. století*, dostupné z <https://www.mdh21.cz> [náhled 5. 10. 2021].

DĚJINY A PROSTOR

Dějiny se odehrávají v čase a prostoru. Historiografie a kartografie jsou tedy disciplíny provázané již od svého vzniku. Mapa a její využití pro zobrazení minulosti zásadně ovlivnila naše představy o historii.² Zatímco profesionální historiografie upřednostňovala chronologickou logiku nutnou pro stavbu příběhu národních dějin, prostor, kde se tyto děje odehrávaly, zůstával v jejím stínu.³ Nicméně vzrůst zájmu o hospodářské a sociální dějiny uvedl na scénu témata vyžadující popis procesů silně spjatých s proměnou prostředí. Demografické změny, urbanizace, dějiny zemědělství, průmyslu či migrací vyžadovaly větší zájem o prostor, ve kterém se odehrávaly. Mapa však více méně zastávala pozici pouhé ilustrace líčení dějin národa, významného individua či dlouhých procesů strukturální změny.

Trend ve výzkumných záměrech se však v osmdesátých letech minulého století začal měnit a prostor se dostal do hledáčku profesionálních historiků jako hlavní objekt zájmu. V jejich analýzách inspirovaných pionýrskými počiny školy Annales a výzkumy sociologizujícími paměť a vzpomínání (zvláště prací Fernanda Braudela či Maurice Halbwachse)⁴ a postmoderními nástroji teorie dekonstrukce se z implicitně přijímaného prostředí lidské činnosti stal aktér historické změny. Prostor měl být utvářen lidskou činností a zároveň ji měl svým charakterem a skrze jeho interpretaci historickými aktéry modelovat. A to nejen z hlediska své materiální povahy, ale i kulturně definovaným významem, který nesl. Mapa se z pouhého neproblematického přepisu reality v jejich očích stala interpretací krajiny, která stojí za zvláštní analýzu.⁵

-
- 2 Viz např. Jeremy BLACK, *Maps and History. Constructing Images of the Past*, New Haven 1997. Provázanost vzniku české historiografie a historické kartografie dokládají výzkumy Jitky Močičkové. Viz Jitka MOČIČKOVÁ, *Dějepisné atlasy v českých zemích od poloviny 19. století do současnosti*, in: Eva Semotanová — Zlatica Zudová-Lešková — Jitka Močičková — Jiří Cajthaml — Pavel Seemann — Jan D. Bláha a kol., *Český historický atlas. Kapitoly z dějin 20. století*, Praha 2019, s. 15–24.
 - 3 Jednalo se o přesně definovanou národní krajinu, která jako by nepodléhala výrazným změnám. Viz např. popis české kotliny z pera Františka Palackého. Viz František PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě I*, Praha 1928, s. 41–44.
 - 4 Prostor byl redefinován v ohledu bádání o vývoji společnosti, zejména jejího politického a ekonomického vývoje, který se propisoval i do kolektivních mentalit. Fernand Braudel vnímal prostor Středomoří včetně krajiny jako klíčový aspekt pro vývoj politických, hospodářských i sociálních dějin celého regionu, a to napříč kulturami. Viz paradigmatické dílo, které vyšlo poprvé v roce 1949: Fernand BRAUDEL, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, I, II, New York 1972, 1973. Maurice Halbwachs inspiroval vědeckou komunitu svými závěry o tom, že význam prostoru, zvláště hustě zabydleného městského prostoru, udávají navrstvené vzpomínky dané zkušenostmi společenství, které na místě žilo. Viz Maurice HALBWACHS, *Legendární topografie evangelii ve Svaté zemi*, in: Françoise Mayer — Alban Bensa — Václav Hubinger (edd.), *Antologie francouzských společenských věd: Město*, Cahiers du CeFRoS 10, Praha 1996, s. 5–38.
 - 5 K fenoménu prostorového obratu v historiografii viz Angelo TORRE, A „Spatial Turn“ in History? *Landscapes, Visions, Resources*, Annales. Histoire, Sciences Sociales 63, 2008, č. 5, s. 1127–1144; Gwendolyn WRIGHT, *Cultural History: Europeans, Americans, and the Meanings*

Důležitým činitelem ve vnímání prostoru nejen v historiografii, ale i v ostatních sociálních vědách a jejich popularizaci se stal vývoj na poli informačních technologií. Na přelomu tisíciletí začalo být stále jednodušší modelovat rozsáhlá virtuální schémata, utvářet nové mapy a zaplňovat je statistickými daty či informacemi o vzdálenostech, a tak promítat vyprávění o historické změně rychle do tohoto média. Mapa se tak z ilustrace snadno stává hlavním argumentem historikova výzkumu.⁶ Nicméně historická kartografie, byť vybavená moderní technologií, zůstává víceméně nejvstřícnější k omezené paletě témat z historické demografie, sociálních a hospodářských dějin či dějin vojenství.⁷ Prostorový obrat, ke kterému se naše výzkumné aktivity hlásí, však vytyčil také badatelská témata související s kulturními modelacemi krajiny a oboustranným působením paměti a prostoru při utváření dobové imaginace.⁸ Takovým tématům se exaktní podstata zeměpisných souřadnic na první pohled vzpírá. Lze vůbec dosáhnout dostatečně explikativních výsledků zapojením mapy do výzkumu dobové mentality a imaginace? Má toto médium potenciál v popularizaci podobných abstraktních konstrukcí či pro jejich zapojení do dějepisné výuky?

Mapy jako médium pro vzdělávací účely zažívají v poslední době renesanci, a to především v souvislosti se dvěma fenomény. Tím prvním je již zmiňovaný prostorový obrat (*spatial turn*)⁹ v humanitních a sociálních vědách. Zvýšený zájem o prostor a konstruování městského i životního prostředí ovlivnil také vzdělávací aktivity. Procházky,¹⁰ workshopy ve veřejném prostoru a intervence do něj se staly běžnou

of Space, Journal of the Society of Architectural Historians 64, 2005, č. 4, s. 436–440; Jo GULDI, *What is the Spatial Turn? The Spatial Turn in History*, Spatial Humanities. A Project of the Institute of Enabling Geospatial Scholarship, 2011, dostupné z <http://spatial.scholarslab.org/spatial-turn/the-spatial-turn-in-history/index.html> [náhled 5. 10. 2021]; Lenka ŘEZNÍKOVÁ, *Prostor*, in: Lucie Storchová a kol., *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 36–45.

- 6 Např. A. Knowles popisuje několik příkladů moderních výzkumů, jejichž autoři otočili hierarchii výstupů, a mapa, kterou vytvořili, představuje hlavní produkt jejich projektu. Nejedná se přitom o přepis zavedeného dějinného příběhu na mapu, jak jsme byli zvyklí z historických atlasů, ale o svébytnou interpretaci minulosti přicházející s novými vysvětleními a tezemi. Viz Anne Kelly KNOWLES, *GIS and History*, in: táž (ed.) *Placing History. How Maps, Spatial Data, and GIS Are Changing Historical Scholarship*, New York 2008, s. 2–25.
- 7 Zásadními tématy jsou národnostní, socioprofesionální či religiózní složení regionu, správní členění, vojenská tažení, umístění institucí a jejich pokrytí. Výmluvný je v tomto ohledu nový atlas českých dějin 20. století. Viz E. SEMOTANOVÁ — Z. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ — J. MOČIČKOVÁ — J. CAJTHAML — P. SEEMANN — J. D. BLÁHA a kol., *Český historický atlas*. Srov. např. Martin GILBERT, *The Routledge Atlas of British History*, London — New York 2011, nebo Walter LEISERING, *Putzger Historische Weltatlas*, Berlin 1997.
- 8 V tomto ohledu je za paradigmatickou práci považován výzkum Simona Schamy o vztahu paměti a krajiny. Viz Simon SCHAMA, *Krajina a paměť*, Praha 2007.
- 9 Mimo výše zmiňované autority z oblasti historické vědy je třeba zmínit paralelní proud prostorově orientované sociologie, viz např. Henri LEFEBVRE — Donald NICHOLSON-SMITH, *The Production of Space*, Oxford 1991.
- 10 Na procházky po místech utrpení je zaměřen např. program USC Shoah Foundation IWalks. Viz Marcel MAHDAL, *IWalks: Vzdělávání v malých skupinách na ulici*, Moderní dě-

součástí formální i neformální výuky. Mapy zde hrají důležitou roli média, které prostor perspektivizuje, provádí chodce podle jednotlivých interpretačních rámců. Druhým aspektem zvýšeného zájmu o mapy je pak rozvoj digitálních technologií, který umožňuje nejen mapy rychle a přímo v prostoru prohlížet, ale i spoluvytvářet, transformovat a přidávat obsah. Vznikají tak nové kulturní praktiky, které s mapováním a objevováním veřejného prostoru přímo souvisejí a přímo se nabízejí k použití při vzdělávání.

Mapy mohou fungovat ve vzdělávacím procesu hned v několika situacích. Jednou z nich může být využití dobových map, jež jsou hodnotným pramenem do výuky — ať už ve své původní papírové podobě nebo v digitální formě.¹¹ Mapy slouží jako doklad specifického dobového vidění světa. Můžeme si klást otázky, co autor mapy do geografické schematizace zachytil a co naopak potlačil (například mapa kulturních památek říká, jaké památky byly pro autora v dané době podstatné a jaké ne). Obzvláště vhodné pro takovou práci jsou média na pomezí mapy a plakátu, kde geografické souvislosti doplňuje jasně vizualizované sdělení (například mapa pětiletky).¹²

Mapa však může sloužit i jako médium pro výuku, jako forma organizace dat, jež využívá geografické schéma. V tomto smyslu nemusíme zůstat jen u tradičních historických atlasů,¹³ digitální technologie a prostředí umožňují aktivní zapojení žáků a studentů, případně tvorbu vlastních map. Samostatnou kapitolou jsou pak tzv. geolokační aplikace pro chytrá zařízení, které své uživatele zavádějí přímo do terénu a využívají jeho situovanosti v konkrétním prostředí a místě pro předávání informací (například ve formě historických pramenů).¹⁴

TOPOGRAFIE SOCIALISTICKÉ PAMĚTI: MÍSTO, TRADICE, PAMĚŤ

Pozitivní vztahování se k minulosti je univerzálním nástrojem lidské společnosti k dosažení vnitřní koheze a stanovení systému hodnot, které dokáží aktuální jednání začlenit do mocného proudu toku dějin. Klíčový je nejen narativ zakládající toto spojení s minulostí, ale také jeho symbolické zobrazování, tradování a předávání.¹⁵ Dokonce i ta nejradikálnější hnutí, která hlásají totální rozchod s minulostí a budování

jiny, 11. 1. 2021, dostupné z <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/iwalks-vzdelavani-v-malych-skupinach-a-na-ulici> [náhled 5. 10. 2021].

11 Tento směr rozvíjejí některá cvičení v aplikaci *HistoryLab.cz*, na jejímž vývoji se podíleli i autoři tohoto článku. Viz např. Michal KURZ, *Proměny města Zlína*, *HistoryLab.cz*, dostupné z <https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/promeny-mesta-zlina> [náhled 5. 10. 2021].

12 Viz cvičení TÝŽ, *Proč vytvářeli mapu?*, *HistoryLab.cz*, dostupné z <https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/proc-vytvareli-mapu> [náhled 5. 10. 2021].

13 Viz neaktuálnější projekt *Český historický atlas*, dostupný z <https://cha.fsv.cvut.cz> [náhled 5. 10. 2021].

14 V českém prostředí např. aplikace *Místa paměti národa*, dostupná z <https://www.mistapametinaroda.cz> [náhled 5. 10. 2021].

15 Toto vytyčení role vztahu k minulosti odpovídá Parsonsovým úvahám o fungování společnosti zjednodušeném do paradigmatického schématu AGIL. Viz Talcot PARSONS, *The Social System*, London 1991, s. 220–287.

společnosti na zcela nových základech, tuto potřebu sepjetí s předky nesou jako integrální součást své doktríny. Marx s Engelsem v Komunistickém manifestu předestřeli svůj pohled na historii lidstva jakožto místo sociálního střetu: *dějiny třídních bojů*. Nevystačili si s aktuálním odsouzením temné stránky průmyslové revoluce, ale nezřídka argumentovali příklady ze vzdálených dějinných období.¹⁶

Dějiny vznikajícím komunistickým hnutím sloužily jako základ pro konstruování pokrokového historického příběhu, který měla dovršit svou politikou. Komunistická strana tak byla prezentována jako nedílná součást národních dějin, často také jako vůdčí a rozhodně nejpokrokovější.¹⁷ Vynalézání tohoto nového závazného příběhu se v kontextu československých dějin odehrávalo na rovině nové periodizace dle logiky socioekonomických formací prvobytně pospolné společnosti, otrokářství, feudalismu, kapitalismu a socialismu. Integrální součástí tohoto procesu byla identifikace nových nositelů dějinného pokroku jak na úrovni kolektivních aktérů, tak výrazných individualit.¹⁸ Tímto kolektivním aktérem byl lid, jenž svoji historickou úlohu naplňoval pod vedením výrazných postav typu Jana Žižky, Jana Sladkého Koziny či představitelů komunistické strany. Jednalo se o uchopení národněobrozené konstrukce Čechů jako národa skromných venkovanů novou logickou stavbou zápletky v podobě dynamiky třídního boje.¹⁹ Tento aktualizovaný, byt přijemcům v mnoha ohledech důvěrně známý příběh byl jako národní tradice²⁰ distribuován po roce 1948

-
- 16 Viz Karl MARX — Friedrich ENGELS, *Komunistický manifest*, Praha 1970, s. 30–38. Friedrich Engels explicitně mluvil o dlouhé německé národní tradici revolučních bojů ve své analýze německé selské války. Viz Friedrich ENGELS, *Německá selská válka*, Praha 1984. Podobnou integrativní funkci začlenění aktuálního stavu do logiky světových dějin má dle antropologického zkoumání náboženství, a proto lze o marxismu mluvit jako svébytném politickém náboženství. Srov. James GREGOR, *Totalitarismus a politické náboženství. Intelektuální historie*, Brno 2015, s. 85–120, s Clifford GEERTZ, *Interpretace kultur*, Praha 2000, s. 105–163.
- 17 Ilustrativním příkladem může být vztah KSČ k minulosti v meziválečné éře. Výklad národní historie a obzvláště husitského hnutí z pera Jana Švermy vzniklý v kontextu antifašistických aktivit třicátých let lze označit za předchůdce Nejedlého narativu. Viz např. *Proti panské jednotě. Řeč soudr. Jana Švermy na pražském projevu Odkaz husitské revoluce konaném 3. července*, Rudé právo 17, č. 156, 5. 7. 1936, či Jan ŠVERMA, *Role českého národa v historii*, in: *týž*, *Výbor z díla*, Praha 1981. Náзор Zdeňka Nejedlého na povahu národních tradic vedoucí k jejich revoluční a třídní interpretaci se třífbl již ve dvacátých letech během jeho přiblížování k marxismu. Viz Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeňk Nejedlý. Politik a vědec v osamění*, Praha — Litomyšl 2012, s. 164.
- 18 Václav HUSA, *Epochy českých dějin*, Praha 1949.
- 19 Srov. Vladimír MACURA, *Znamení zrodu a české sny*, Praha 2015, s. 435–455, a Jiří RAK, *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*, Jinočany 1994, s. 83–96, s Zdeňk NEJEDLÝ, *Komunisté, dědici velikých tradic českého národa*, Praha 1950. Viz také Jan RANDÁK, *V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948–1956*, Praha 2016.
- 20 V podobném smyslu redefinoval Eric Hobsbawm pojem tradice, který mu slouží jako nástroj pro uchopení politicky instrumentalizované představy o minulosti. Tradice je pro něj nutně pojmána jako něco vynalezeného, nikoliv autenticky dějinného. Viz Eric HOBBSBAWM, *Introduction: Inventing Traditions*, in: Eric Hobsbawm — Terence Ranger (edd.), *The Invention of Tradition*, Cambridge 2000.

různými způsoby. Praktiky státní kulturní politiky, jež můžeme označit zároveň za praxi tehdejší politiky paměti, diktovaly, co je a co není v národních dějinách důležité a jak o nich mluvit či je zobrazovat. Tento tlak postupně vytlačoval všechna alternativní a konkurenční pojetí.²¹ Postupující institucionalizace takto konstruované tradice doslova osidlovala krajinu Československa novými hrdiny a památnými místy či ty staré a zavedené nově symbolicky rámovala. Popsané tendence ve vztahování k minulosti ve svých základech přetrvaly až do zhroucení diktatury na konci osmdesátých let, mimo jiné z důvodu potlačení reformních pokusů v dějepisectví šedesátých let nastupující normalizací dříve, než se jejich výsledky stačily propsat do oficiální politiky paměti.²²

Výsledky bádání profesionálních historiků vedených ve svých snahách o uchopení minulosti marx-leninským interpretačním schématem byly s podporou mnoha státních i stranických institucí převáděny do podoby popularizačních institucí, monumentů a rituálů, které měly deklarovat společenskou účast na oficiální podobě národních dějin. Tento fenomén byl výsledkem totalitního nároku tehdejší praxe zacházení s minulostí, která vylučovala jakoukoliv partikulární paměť různých společenských složek a zároveň slučovala „třídně pojímané dějiny strany a národa“ s jedinou objektivně nahlíženou minulostí, na niž se mělo vzpomínat a zároveň o ní vědecky bádát.²³ V praxi takto fungovala muzea, která zřizovala přímo KSČ. Například Muzeum Klementa Gottwalda bylo projektováno jako pomyslný hold cestě komunistů k revoluci a posléze k socialismu, jehož tvůrci však deklarovali, že expozice byla vybudována dle nejaktuálnějších vědeckých trendů. Nicméně návštěvník byl konfrontován s propagandistickou činností, k níž se vedení muzea hrdě hlásilo a která měla podobu vzpomínkové praxe.²⁴ Důležitou funkcí muzeí dělnického hnutí bylo například konání slavnostního předávání pionýrských šátek, tohoto výrazného přechodového rituálu socialismu.²⁵

21 K dravosti a nekompromisnímu přístupu stranického pohledu na dějiny v akademické sféře padesátých let viz Karel HRUBÝ, *Cesty komunistickou diktaturou*, Praha 2018, s. 66–91, nebo Josef HANZAL, *Cesty české historiografie 1945–1989*, Praha 1999, s. 77–148.

22 K dynamice posunů ve stranické historiografii v šedesátých letech a jejich konci viz Vítězslav SOMMER, *Angažované dějepisectví. Stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970)*, Praha 2011.

23 Dělení paměti a historie, které zavedl Maurice Halbwachs, tedy jako by oficiálně neplatilo, nicméně o uchování alternativních projektů paměti svědčí rychlost, s jakou se rozproudila debata o minulosti jak v krizových šedesátých letech, tak po roce 1989. K odlišení pojmu historie a paměti viz Maurice HALBWACHS, *Kolektivní paměť*, Praha 2009, s. 123–125.

24 Právě vázanost na rituál je jedním z definičních znaků místa paměti a jeho funkce udržování společenské koheze. Právě takovou roli měla pro socialistickou diktaturu stranická muzea plnit, a to institucionalizací oficiálního příběhu Klementa Gottwalda jako vůdce KSČ v podobě Muzea Klementa Gottwalda či vybudováním Muzea V. I. Lenina na místě bolševické schůze v Praze v roce 1912. K definici míst paměti viz např. Pierre NORA, *Mezi pamětí a historií. Problematika míst*, in: Françoise Mayer (ed.), *Antologie francouzských společenských věd: Politika paměti*, Cahiers du CeFRÉS 13, 2012, s. 56, dostupné z https://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1998_mezi_pameti_historii.pdf [náhled 5. 10. 2021].

25 Jedná se o značně zkrocenou variantu přechodového rituálu, která sice zachovává (pseudo) sakrální kulisy, ale nepouští jedince ze zaběhnuté společenské struktury (communitas),

Lze konstatovat, že vzpomínání ve formě různých rituálů hrálo v očích „budovatelů socialismu“ důležitou roli v jejich snaze o legitimizaci vlády KSČ v očích občanů.

Popsaná politika paměti vedla k tomu, že stranická představa o vlastní heroické minulosti rychle dostávala materiální povahu a zaplavila celé území Československa nově zakládanými paměťovými institucemi, pomníky, výstavami a expozicemi, docházelo ke změnám místních názvů apod.²⁶ V rovině bádání nad praxí socialistické politiky paměti se mapa stává ideálním nástrojem pro výzkum. Muzeum či expozice muzejního typu měla pro udržování konstruované tradice revolučního hnutí zásadní význam. Brzy po převzetí moci ze strany KSČ se začalo uvažovat o vytvoření zvláštního muzea dělnického hnutí, které by vystavovalo a uchovávalo připomínky třídních bojů dobově velmi moderním a přitažlivým způsobem (lesk muzejní expozice na přelomu čtyřicátých a padesátých let pro tehdejší návštěvníky bychom neměli podceňovat).²⁷ Tyto instituce se hlásily nejen k výzkumu, ale hlavně k popularizaci a vzdělávání, které mělo zajistit přenos tradice na zatím „politicky nepřilíživě uvědomělé“ masy.²⁸ Postupný nárůst počtu podobných zařízení věnovaných celkově dělnickému hnutí, ale i jednotlivým osobnostem či partikulárním událostem dokladuje důležitost předávání určitého pojetí minulosti co největšímu počtu občanů. Zvláštní důležitost v tomto snažení je třeba přiznat stovkám síní tradic zřizovaných v závodech, vojenských základnách, školách apod. Jejich účel spočíval ve snaze svázat dějiny regionu či konkrétního místa i jeho obyvatele s „mocným proudem dějin třídních bojů“.²⁹ Lze říci, že i sama továrna se po vzniku síně tradic stala v dobové rétorice místem epochální změny manifestované svojí proměnou z místa vykořisťování v místo svobodného budování.³⁰

což závaznost rituálu nutně muselo umenšovat. K definici rituálu viz Victor TURNER, *Průběh rituálu*, Brno 2004. K tematice pionýrských organizací v kontextu ideologizovaného vzdělávání dětí a mládeže Jiří KNAPÍK — Martin FRANC a kol., *Mezi pionýrským šátkem a mopedem. Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948–1970*, Praha 2018, s. 327–400.

²⁶ Můžeme mluvit o cílevědomém budování krajiny paměti. Viz např. Lukáš FASORA, *Krajina revolučních tradic (1920–1989) — kolébka nového člověka. Příklad Brněnska, Kladenska a Rosicka-Oslavanska*, in: Lukáš Fasora — Jiří Hanuš — Denisa Nečasová a kol., *Svůdnost sociálního experimentu. Nový člověk 20. století*, Praha 2018. Ke změnám místních názvů na příkladu Prahy Martina PTÁČNÍKOVÁ, *Mezi Stalinovou třídou a Husákovým tichem. Kapitoly z pražské toponymie*, Praha 2021.

²⁷ V. SOMMER, *Angažované dějepiscectví*, s. 88–97.

²⁸ Např. pražské Muzeum Klementa Gottwalda se hlásilo k výchově k „socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu“. Viz Václav BRABEC, *5 let Musea Klementa Gottwalda*, Praha 1959, s. 3. K souhrnnému oficiálnímu obrazu služby této instituce veřejnosti viz Jolana TOTHOVÁ, *Propagace Muzea Klementa Gottwalda pohledem plakátů*, *Museologica Brunensia* 8, 2019, č. 2, s. 27–42.

²⁹ Viz např. Oldřich ŠNAJDR a kol., *Výchova v duchu bojových a revolučních tradic ve školách (metodická příručka pro učitele BV). Síně bojových a revolučních tradic ve školách I. a II. cyklu I.*, Praha 1974; Václav PUBAL, *Podniková — závodní muzea a síně revolučních tradic*, Praha 1986; Martin VITKO, *Fenomén izieb revolučných tradícií v socialistickom Československu*, *Museologica Brunensia* 4, 2015, č. 1, s. 8–15.

³⁰ K vnímání továrny jako dějinného místa viz např. Václav PUBAL — Václav ROHLENA, *Dějiny závodů. Významný nástroj komunistické výchovy*, Praha 1983.

Paradoxu extrémní úcty výrazným osobnostem komunistického hnutí, jež samo sebe jinak vnímalo jako z podstaty rovnostářské a kolektivistické, se věnovalo již mnoho historických výzkumů.³¹ Zvláště „mučedníci třídních bojů“ či klíčoví vůdci komunistických stran se stali výraznou součástí krajiny vzpomínání. Skrze památníky, pomníky, pojmenování institucí či ulic se postupně stávali součástí každodennosti.

Všechny výše jmenované institucionalizované zásahy do veřejného prostoru lze považovat za místa paměti. Zakladatel konceptu Pierre Nora vnímal místa paměti spíše abstraktně jako uzlové body v prostoru kolektivní paměti, které nemusejí mít ani materiální základ. Tato prostorová konceptualizace může být však vnímána jako rozšíření Halbwachsova názoru, že bez místního ukotvení vzpomínat nelze.³² Přesto právě fyzické zhmotnění míst paměti v prostoru se stalo důležitou a efektivní praktickou politikou paměti státněsocialistického aparátu. Konceptualizace míst paměti však nepokrývá jen toto intencionální vytváření politiky paměti, ale všechny vrstvy vzpomínání odehrávající se na daném místě, včetně současného stavu a perspektivy. Právě zde se otevírá příležitost pro vzdělávání a badatelsky orientovanou výuku. Prominentní místa paměti komunismu jsou dnes často skrytá, zapomenutá, převrstvená. Snahy o porozumění těmto artefaktům, otázky po tom, k čemu místa sloužila dříve, kdy upadla do zapomnění a k čemu nám mohou být dnes, vedou k naplnění vzdělávacích cílů, jež dalece přesahují pouhou výuku o fungování socialistické ideologie a propagandy.

MAPA ARTEFAKTŮ STÁTNÍHO SOCIALISMU JAKO SOUČASNÁ DIDAKTICKÁ INTERPRETACE

Inventura míst, které měly dle oficiálního výkladu zpřítomňovat pozitivní kapitoly z dějin národa, jejich vyznačením na mapě ukáže mnohé o tendencích socialistické politiky paměti. Lokalizace muzejních expozic ve vypovídajícím množství umožňuje určit priority a způsoby propagandistické práce obracející se do minulosti. Podobnou úlohu ve studiu kultu výrazných osobností může mít odhalování změn místních názvů. Vytažením událostí, které byly dobově považovány za klíčové, z kontextu různých předchozích i pozdějších interpretací a jejich začleněním do logiky snah o vědomé ovlivňování kolektivní paměti během socialismu umožní změnit optiku, s níž k nim bylo dlouhodobě přistupováno. Tyto výzkumné otázky může mapa zvýraznit a vizualizovat. Zvláště využití rozmanitých funkcí geografických informačních systémů (dále též GIS), umožňujících kombinovat geolokační data s historickými prameny různé mediality a historikovou interpretací, je příhodné pro vzdělávání a popularizaci dějin.³³

31 Viz např. Kevin MORGAN, *International Communism and the Cult of the Individual. Leaders, Tribunes and Martyrs under Lenin and Stalin*, Manchester 2017.

32 Srov. P. NORA, *Mezi pamětí a historií* s M. HALBWACHS, *Kolektivní paměť*, s. 200.

33 Dopadem přesunu historické mapy do virtuálního prostředí a jejího rozšíření nástroji GIS se zabývají badatelé na poli didaktiky dějepisu již dlouhé roky. Např. v roce 2006 publikovali B. Plewe a W. Taylor studii, která prokázala zvyšující se míru pochopení složité otázky

Hlavní výzva spočívá v úspěšné popularizaci či didaktizaci poměrně složitých abstraktních konceptů paměti či tradice a logiky jejich vztahu k historii.³⁴ Zaměření na neúspěšný pokus o konstrukci komunistického dějinného narativu skýtá pro uživatele výhodu dostatečného odstupu (na rozdíl od jiných, dodnes neukončených procesů). Mapa slouží jako jeden z nástrojů pro pochopení klíčové pozice minulosti v procesu legitimizace společenského uspořádání, což je jev naopak stále aktuální. Místo v materiálním smyslu propojuje různé artefakty s jejich pozdějším rituálním využíváním a sjednocuje je v čase. Stává se prvkem, který dává smysl kompozici pramenů souvisejících s různými fázemi historického příběhu. Tyto prameny představují dílčí námět pro badatelskou výuku, aniž student ztrácí ze zřetele téma jako celek. Ilustrativním příkladem může být Gottwaldův rodný domek v Dědicích. Jednoznačně lokalizovatelná budova na sebe váže množství artefaktů a písemných historických pramenů, jejichž analýza a interpretace zavádí žáka/uživatele do logiky fungování kultu osobnosti i Gottwaldovy pozice v příběhu cesty KSČ k moci. Právě tato témata považujeme za zásadní komponenty komunistického narativu národních dějin.³⁵ Zároveň však může žák/uživatel od tohoto konkrétního příkladu zaujmout odstup pohledem na celé území Československa a neztrácet ze zřetele celou šíři aktivit tehdejší politiky paměti.

Právě záměr zvýraznit provázanost datového souboru s konceptuálním zastřešením paměťových studií a ambice využít toto spojení k popularizaci a vzdělávání odlišuje přístup zvolený v projektu Muzeum dělnického hnutí v 21. století³⁶ od využití virtuální mapy jako výstupu historického výzkumu běžného v tuzemské vědecké komunitě. Za klasický přístup můžeme považovat tvorbu historických atlasů, které

demografické a strukturální změny způsobené americkou modernizací na základě experimentálního srovnání výkonů žáků při použití sady klasických map a interaktivní mapy kombinující celou řadu dat. Viz Brandon PLEWE — Whitney TAYLOR, *The Effectiveness of Interactive Maps in Secondary Historical Geography Education*, *Cartographic Perspectives* 55, 2006, s. 16–33, či Sasha MULLALLY — Siobhan HANRATTY, *Visualizing the Past: Mapping, GIS, and Teaching Historical Consciousness*, *Active History*, 13. 6. 2016, dostupné z <http://activehistory.ca/2016/07/visualizing-the-past-mapping-gis-and-teaching-historical-consciousness> [náhled 5. 10. 2021].

34 Osvojení si konceptů kolektivní paměti a problematiky vzpomínání pojmáme jako snahu o naplnění vzdělávacích cílů, které RVP pro gymnázia definuje v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost následovně: „Chápání současnosti v kontextu minulosti a budoucnosti, k vnímání společenské skutečnosti v minulosti jako souhrnu příkladů modelových společenských situací a vzorů lidského chování a jednání v nejrůznějších situacích...“ Viz *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, Praha 2007, s. 39.

35 Zásady didaktizace historického materiálu kolem Gottwaldova rodného domku v Dědicích shrnul jeden z autorů této studie spolu s Terezou Arndt v rámci konferenčního příspěvku pro fórum Dějiny ve veřejném prostoru. Viz Bohumil MELICHAR — Tereza ARNDT, *Hmotný artefakt jako klíč k pochopení minulosti*, Konference Dějiny ve veřejném prostoru II: Kurátorské principy ve vzdělávání, 10. 12. 2020, dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=mTX2WZkhVBA> [náhled 5. 10. 2021].

36 V projektu Muzeum dělnického hnutí v 21. století vznikla sada interaktivních map, které zmiňovaným výzvám vycházejí vstříc. Viz <https://mdh.dejepis21.cz> [náhled 5. 10. 2021].

využívají mapy k vizualizaci vybraných historických fenoménů a problémů v kombinaci s výkladovým textem. Vzniká tak statický obraz minulosti podobný klasické historické monografii využívající směrem ke čtenáři specifický jazyk kartografie.³⁷ Dynamiku do práce s prostorem vnáší využití potenciálu GIS pro vytvoření zeměpisně rámované databáze historických dat. Cenné informace o jevech či postavách z minulosti jsou provázané s prostorem a uživatel takového výstupu zkoumá vymezené místo, většinou v hranicích Československa, a zobrazuje empirická data ke konkrétním událostem či jevům.³⁸ Podobné přístupy byly uplatněny i pro výzkum témat souvisejících s pamětí. Interaktivní databázi „pamětních míst“³⁹ na období státního socialismu vznikajících po roce 1989 vypracoval Ústav soudobých dějin Akademie věd České republiky s cílem zejména dokumentovat jednotlivé připomínky pomníkového typu a tím získat zápis ohledně aktuálního procesu kolektivního vzpomínání.⁴⁰ Na paměť jednotlivců se zaměřil projekt organizace Paměť národa s názvem *Místa paměti národa*, který do geografických souvislostí zanáší vzpomínky pamětníků, na jejichž autenticitě je celé vyznění projektu postaveno.⁴¹ Inspirováni těmito různými přístupy v práci s minulostí a prostorem jsme se rozhodli naše výstupy koncipovat tak, aby se zápis prostoru ve formě mapy využívající technologický potenciál GIS stal nejen nástrojem pro zdokumentování procesu modelování socialistické politiky paměti, ale aby také podtrhl okolnosti změn ve veřejném prostoru ve formě řízené komemorace i více méně spontánního zapomínání po roce 1989. Nechceme rezignovat na užitečné koncepty paměťových studií (například již skloňovaná místa paměti), ale využít potenciál mapy k jejich popularizaci.

Prototyp zamýšlené komplexní mapy byl využit prostřednictvím interaktivního stolu na výstavě *Reportvář Julia Fučíka*.⁴² Mapu jsme pojmenovali *Topografie paměti: Julius Fučík*, již název tak zdůrazňuje badatelskou perspektivu objevování pozapomenutých artefaktů ve veřejném prostoru. To koresponduje i s celkovým pojetím výstavy, jež byla vystavena na archeologickém principu — návštěvník byl přizván

37 Typickým příkladem takové práce historické kartografie je přístup týmu Historického ústavu akademie věd kolem Evy Semotanové. Viz portál *Český historický atlas*, dostupný z <https://cha.fsv.cvut.cz> [náhled 5. 10. 2021].

38 Typickým příkladem jsou mapové aplikace vzniklé v prostředí Ústavu pro studium totalitních režimů: *Usmrcení na československé hranici*, dostupné z <https://mapa.zelezna-opona.cz> [náhled 5. 10. 2021], a *Oběti okupace 1968*, dostupné z <https://obetiokupace.dejepis21.cz> [náhled 5. 10. 2021].

39 Termín užívaný autory projektu *Příběhy míst. Topografie soudobé paměti národa* s cílem odlišit jejich přístup od konceptualizace míst paměti Pierra Nory. Viz Markéta DEVÁTÁ — Oldřich TŮMA — Barbora ČERMÁKOVÁ — Michaela TUČKOVÁ — David WEBER, *Pamětní místa na komunistický režim v České republice*, Praha 2021, s. 5.

40 Viz portál *Pamětní místa na komunistický režim. Reflexe doby nesvobody 1948–1989 ve veřejném prostoru*, dostupný z <http://www.pametnimista.usd.cas.cz> [náhled 5. 10. 2021].

41 Tamtéž.

42 *Reportvář Julia Fučíka*, Národní Muzeum — Národní památník Na Vítkově, 21. 8. 2020 — 31. 10. 2020, <https://www.mdh21.cz/klasicka-vystava/reportvar-julia-fucika> [náhled 5. 10. 2021]. Katalog z výstavy Libor JŮN — Markéta KABŮRKOVÁ — David MAJTENYI (edd.), *Reportvář Julia Fučíka*, Praha 2020.

k odhalování vrstev společenské, ale i vlastní paměti. Postava Julia Fučíka jako jedno z důležitých míst paměti české společnosti k tomuto ohledávání přímo vybízí.⁴³

Koncepcie mapy byla podřízena naznačenému principu objevování míst v současném veřejném prostoru, jež tvořily součást kdysi komplexní politiky paměti spojené s uctíváním hrdinského odkazu Julia Fučíka v rámci oficiální a státem programově utvářené tradice. Objekty na mapě byly rozděleny do několika kategorií, které v sobě kombinují praktiky určující pro dobovou politiku paměti s dobovým pohledem na artefakty Julia Fučíka.

Ulice	Mnoho měst a obcí pojmenovalo některou ze svých ulic po Juliu Fučíkovi, a to nejen v Československu. Byla Fučíkova ulice i ve vašem rodném městě? Kde Fučíkova zůstala a kde byla přejmenována? Jednalo se o hlavní bulvár, nebo o uličku na periferii? A je Fučíkova pojmenována po Juliovi nebo jeho strýci a hudebním skladateli Bedřichovi?
Monumenty ve veřejném prostoru	Byl Fučík ve veřejném prostoru skutečně všudypřítomný? Vybavíte si některý z pomníků Julia Fučíka, který po roce 1989 zmizel? Můžete na Fučíka ještě někde dnes narazit? Která ze stanic metra dříve nesla název Fučíkova? Vědí vaše děti, kde se nachází „Fučíkárna“?
Přírodní monumenty	Jméno Julia Fučíka se nepropsalo jen do měst a obcí, ale i do přírodní krajiny. I když jde spíše o kuriozity, věděli byste, kde hledat horu Julia Fučíka?
Místa Fučíkova života	V oficiálním vzpomínání na Julia Fučíka hrála podstatnou roli místa, která Fučík navštívil, kde žil nebo kde byl zatčen. Jaké to je žít v bytě, v němž při zatčení Fučík nestřílel?
Místa z Reportáže	Dokonce i <i>Reportáž, psaná na oprátce</i> oplývá zajímavou prostorovou dynamikou. Kromě věznění na Pankráci a výslechů v Petschkově paláci se děj odehrává i na dalších místech. Kde komisař Böhm ve známé scéně pokoušel Fučíka a přemlouval ho k výpovědi?
Konference	Po válce se uskutečnilo i několik konferencí na fučíkovské téma. Kdo zde vystoupil? A mělo by smysl pořádat konferenci o Fučíkovi i v současné době?
Fučík po roce 1989	Některá místa spojená s Juliem Fučíkem se po roce 1989 výrazně proměnila. Kde můžete na Fučíka narazit ještě dnes?
Podniky a pracovní kolektivy	Po Fučíkovi bylo pojmenováno i několik podniků. Kde se rozprostíraly Doly Julia Fučíka? Znamenalo toto jméno něco pro místní dělníky?
Fučík a mládež	Fučík sloužil jako příkladná postava pro dospívající, proto po něm bylo pojmenováno několik mládežnických organizací. Kdo z vás chodil do pionýrského oddílu Julia Fučíka?

TAB. 1. Topografie paměti Julia Fučíka (zdroj: <http://mdh.dejepis21.cz>).

⁴³ Důležité místo Fučíkova příběhu v českém mýtu o mučednickém národě vytyčil např. Robert Pynsent. Viz Robert B. PYNSENT, *Pátání po identitě*, Praha 1996.

Pro mapu a naplnění jejích cílů tak není klíčové hledisko historické a geografické přesnosti, aby byl na mapě označen každý jeden bod, který se nějakým způsobem vztahoval k postavě Julia Fučíka. Podstatné je vytvořit vrstvy mapy, jež budou usilovat o reprezentativní zachycení kulturních a pamětových praktik spojených se vzpomínáním na Julia Fučíka, a to jak z dobové, tak z dnešní perspektivy. Uživatel mapy by měl být schopný naznačený přístup uplatnit i na svou paměť a na místa, jež zná ze svého každodenního pohybu. Topografie paměti tak může uživateli nabídnout nový způsob vztahování se k veřejnému prostoru a kolektivní paměti.⁴⁴

Jednotlivé vrstvy topografie paměti naznačují interpretační rámce — strukturují celý soubor artefaktů, které se nějakým způsobem dotýkají Julia Fučíka. Jednotlivé objekty je možné rozřídít, ale nejedná se o přísnou taxonomii, spíše o výzvu k uvažování nad vztahováním se k postavě komunistického hrdiny různými způsoby (viz tabulka č. 1). Cílem této výzvy je, aby si uživatel mapy našel vlastní pozici, která bude odpovídat jeho zkušenosti. Právě nabídka dialogu s vlastními vzpomínkami uživatelů je největší ambicí této mapy, protože Fučík je pro generace socializované do roku 1989 stále potenciálně živým místem paměti. Do dialogu s artefakty však mohou vstupovat i mladší ročníky — zde by naopak mělo docházet k atraktivnímu objevování ztraceného a zapomenutého kultu (nabízí se hravé přirovnání k hledání ztracené civilizace). Právě v tomto bodě tkví potenciál topografie paměti, propojení tzv. velkých dějin (připomínání komunistického hrdiny) s vlastními vzpomínkami a interpretací, případně s vlastním vztahem k dějinám. Pokud budeme zkušenost se státním socialismem interpretovat v různorodých vrstvách, můžeme přispět i k debatě o současném veřejném prostoru.

Možnosti mapování paměti jsou širší. Mimo jiné lze vyzvat k edukativní procházce po krajině či městské čtvrti. V projektu dále plánujeme navigovat uživatele po prostoru a přímo na místě mu nabídnout možnosti k vlastnímu moderovanému zkoumání pomníků, památníků, zaniklých institucí apod.⁴⁵ Badatelské aktivity budou žáky směřovat k tázání se po významu procesu propisování se významných míst paměti do symbolického prostoru lokality. Pro školní vzdělávání představuje příležitost topografie lokální paměti okolí školy. V rámci projektové výuky lze žákům zadat úkol provést výzkum ohledně stavu socialistické politiky paměti v regionu, zmapovat místní relikt tohoto dějinného fenoménu.⁴⁶

44 Analogicky pracoval s ukotvením příběhu výrazné osobnosti do prostoru v české národní kolektivní paměti Jaroslav Ira ve svých úvahách o vzpomínání na Jana Ámose Komenského. Viz Jaroslav IRA, *Topografie paměti. Reálná a imaginární místa kulturního vzpomínání*, in: Lenka Řezníková a kol., *Figurece paměti. J. A. Komenský v kulturách vzpomínání 19. a 20. století*, Praha 2014, s. 55–88.

45 Aplikace, která by takové vzdělávací aktivity umožňovala, je vyvíjena týmem projektu Muzeum dělnického hnutí v 21. století a její první verze prochází testováním ve spolupráci s učiteli. Viz seminář *Mapování artefaktů ve veřejném prostoru* pořádaný 4. 6. a 18. 6. 2021 oddělením vzdělávání ÚSTR.

46 Jde o rozšíření aktivity, kterou v souvislosti s výukou konceptu historické paměti navrhli a teoreticky zdůvodnili Hana Havlůjová a Jaroslav Najbert. Viz Hana HAVLŮJOVÁ — Jaroslav NAJBERT a kol., *Paměť a projektové vyučování v dějepise*, Praha 2014, s. 93–98.

Pokud se žáci/uživatelé aktivně seznámí s obsahem dobově vynalézaného/konstruovaného výkladu národních dějin, umožní jim to pochopit případný příklon či odmítnutí ze strany různých historických aktérů. Byly dobovými studenty považovány dějiny dělnického hnutí za zbytečné, nesmyslné, ploché nebo nudné? Proč se někdo účastnil rituálu skládání slibu pionýrů s entuziasmem a pro někoho to byla nepříjemná povinnost, kdy musel maskovat své pochybnosti? Lze vést debatu, nako-lik byla závazná podoba této tradice přijímána anebo odmítána z důvodu souladu či nesouladu s lokálním nebo rodinným vzpomínáním.

* * *

Tento text představil možnosti využití mapy jako média pro výzkum politiky paměti socialistické diktatury na příkladu poválečného Československa. Můžeme mluvit o záměrném osidlování krajiny Československa institucemi a uměleckými díly odkazujícími na tzv. revoluční tradici, základní kámen, na němž stála komunistická představa o vlastní minulosti. Využití funkcí, jež nabízí jak klasická kartografie, tak její digitální interaktivní varianta, dokáže odhalit určité trendy, které s sebou snaha připsat si minulost i prostor Československa ze strany dominujícího politizovaného výkladu dějin nesla. Topografie paměti není pouhým sběrem konkrétních institucí, názvů ulic či pomníků a dalších komemorativních praktik, jehož hlavním cílem je stanovení historicky co nejpřesnějších GPS souřadnic. Postupné ohledávání prostoru vede k odhalování povahy a vnitřní logiky jeho zabydlování specifickými významy, klíčovými pro dané společenství. Výzkum období státního socialismu poukazuje na zvláštní situaci zacházení s pamětí v režimu moderní diktatury, využívající svého mocenského monopolu k převrácení konkurenčních způsobů vzpomínání a výkladu minulosti. Podobný výzkum stvrzuje důležitost některých kanonických událostí či hrdinů, pro dobový vůdčí výklad minulosti či ke stanovení klíčových trendů v instrumentalizaci minulosti v rozhodujících okamžicích politického systému. Tyto trendy lze jednoznačně ilustrovat na námi představeném příkladu topografie paměti Julia Fučíka a jeho dobové pozici nejvýraznějšího národního hrdiny spojeného s druhou světovou válkou.

Výzkumy paměti a kulturní politiky pracují s poměrně abstraktními pojmy (politika paměti, symbolická topografie, kulturní a komunikativní paměť atp.). Interaktivní mapa propojuje jednotlivé události, postavy a symbolické akty s prostorem, ve kterém se odehrávaly a který se dynamicky mění. Právě tato vizualizace proměn obrazů minulosti ve veřejném prostoru přibližuje akademické koncepty i širší veřejnosti. Použití mapy, případně jiných geolokačních aplikací ale naplňuje i další cíle, jež jsou v souladu s badatelsky orientovanou výukou. Interaktivní mapy a geolokační aplikace zvyšují citlivost žáků vůči proměnám veřejného prostoru. Předpokládáme, že silný zážitek ze školního projektu, jenž je založený na pátrání po proměnách městské a kulturní krajiny, povede k přenosu kritického vztahu k paměti v prostoru i do dalších životních situací mimo rámec školního vzdělávání. Na základě těchto výcho-
disek v rámci práce na projektu Muzeum dělnického hnutí v 21. století probíhá vý-
voj webové vzdělávací aplikace, která skrze mapu s využitím GIS a dalších funkcí
digitálních zařízení propojí v konkrétní vzdělávací situaci žákovy dojmy z místa ve

veřejném prostoru, kde se právě nachází, s historickými prameny dokumentujícími proměny tohoto místa a skrze mapu jeho práci zaznamená. Žák tak bude schopen v moderovaném prostředí připraveném vývojáři rozvíjet své schopnosti při zodpovídání otázek typu: Co daný pomník říká? Proč byl vztyčen právě tady? Proč už zde nestojí a kdo jej odstranil?

RÉSUMÉ:

Mapping, as one of the cultural practices that shape ideas about the past, has gained new impulses and possibilities thanks to the development of interactive map applications. The presented text gives an insight into a concept that the authors created for a specific project — an interactive digital map that makes part of the collection of former party museums accessible. The map here serves as a tool for research and contemporary didactic interpretation of the symbolic world of Czechoslovak socialism. The relics of this centrally controlled memory policy are still present in the environment we inhabit today. Their grasp through the reconstruction of a contemporary concept of revolutionary traditions allows not only the localization of specific monuments or defunct institutions, but also an understanding of the meanings that they bore or still bear. The aim is to go beyond the collection of local attractions from the communist past and achieve more comprehensive research and educational goals. Thanks to tools such as an interactive map or a web-based educational application, it is now possible to search the area around us and discover its historical conditionality as a structure of often incomprehensible meanings disappearing from the collective memory and to be aware of the constructiveness of our ideas about the past or tradition. Understanding forgotten places of memory also contributes to local community life or intergenerational dialogue. Julius Fučík, Klement Gottwald, and places of strikes and workers' riots serve as model examples of a failed project with the aim of colonizing not only the public environment but also the minds of its inhabitants. The proposed approach to the mapping of socialist memory conveys information not only about the era of dictatorship, but also raises questions about the current nature of the relationship to the past and its manifestations in the public environment.

Mgr. Bohumil Melichar působí v oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze, zároveň je doktorandem na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Specializuje se na kulturní a sociální dějiny politiky, historii radikálních politických stran a proudů, popularizaci historiografie, didaktiku dějepisu a problematiku historického vzdělávání (bohumil.melichar@ustrcr.cz).

Mgr. Čeněk Pýcha, Ph.D., působí jako vedoucí oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů. Vyučuje na Ústavu informačních studií a knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Ve svém výzkumu se zabývá pamětovými a mediálními studii a je autorem nebo spoluautorem řady vzdělávacích pomůcek a aplikací (cenek.pycha@ustrcr.cz).

